

ภาคผนวก

รายละเอียดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการ ๔ ด้าน

๑. แนวคิดและวิธีการตีความตามหลักวิชาทางด้านสังคมวิทยา

๑.๑ นภรัตน์ อเนกบุญ^๑ (นักสังคมสงเคราะห์ หัวหน้าหน่วยสังคมสงเคราะห์ ผู้ป่วย ในโรงพยาบาลศิริราช)

๑.๑.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ เห็นด้วยตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่มองว่าผู้หญิงเป็นเพศที่มีอิทธิพล ตามสัญชาตญาณทางเพศ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กับบุรุษผู้ที่มีเป้าหมายทางธรรมบวชเพื่อ ปฏิบัติพรหมจรรย์ เพื่อบรรลุนิพพาน

๑.๑.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์อย่างไร

คำตอบ เห็นด้วยในบางส่วน เนื่องจากมีบริบทในสังคมปัจจุบันหลายๆ อย่างที่ภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้องทำให้ไม่สามารถถือปฏิบัติพรหมจรรย์ได้ ไม่ใช่สตรีเพศอย่างเดียว ซึ่งปัจจุบัน มีเพศที่ ๓ ซึ่งสังคมก็ให้การยอมรับโดยผ่านทางสื่อทางเทคโนโลยีต่างๆ แม้กระทั้งการบวชบิณฑบาตในสมัยปัจจุบันมีข่าวออกมาว่าท่านมีเพศสัมพันธ์กันในหมู่สงฆ์ หรือบางรูปท่านก็แต่งกายคล้ายสตรี ดังนั้นในปัจจุบันสิ่งต่างๆ ที่เข้ามากระทบต่อการปฏิบัติ จะมีผลเป็นมลทินของพรหมจรรย์แน่นอน ถ้าผู้ปฏิบัติไม่มีวินัย และกรอบปฏิบัติที่ดีพอ

๑.๑.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหาและท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหายังไง

คำตอบ เนื่องจากสังคมในปัจจุบันขนบธรรมเนียมประเพณีของเราถูกทำลาย โดยการผ่านของวัฒนธรรม มนุษย์ถือว่าตนสามารถทำอะไรก็ได้ โดยถือว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคลเกิดการลอกเลียนแบบ คนเราขาดความละอายต่อการทำบาป เห็นชัดเจนว่าโครงสร้างทางสังคมอ่อนแอตั้งนั้น จากการสังเกต เรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับศีลธรรม หรือเรื่องทศ ๖ ที่สอนให้รู้เกี่ยวกับหน้าที่และบทบาทของตนในสังคม ในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ถูกต้อง ไม่ได้รับการสั่งสอนในระบบการศึกษาอีกแล้ว จึงเป็นเหตุให้สตรีที่เป็นชาวพุทธบางส่วนไม่มีความรู้ตัวเองควรที่จะต้องปฏิบัติตนอย่างไร เมื่อต้องสัมผัสกับภิกษุ นี่ถือเป็นปัญหาสำคัญที่ครอบครัวพ่อแม่ควรจะต้องทำเป็นตัวอย่างให้ลูกเป็นกัลยาณมิตรแนะนำในเรื่องของการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี บทบาทที่จะต้องข้องเกี่ยวกับศาสนา ในฐานะสตรีที่เป็นพุทธมามกะ ก็จะช่วยจรรโลง

^๑สัมภาษณ์ คุณนภรัตน์ อเนกบุญ, นักสังคมสงเคราะห์ หัวหน้าหน่วยสังคมสงเคราะห์ผู้ป่วยในโรงพยาบาลศิริราช, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๗.

ศาสนา และลดความขัดแย้งบนความไม่รู้จริงหรืออคติในเรื่องเกี่ยวกับคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์

๑.๒ นวรัตน์ แว่วพลอยงาม^๒ (Artist Project Director Nanglerng Community Developer)

๑.๒.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ ต้องบอกก่อนว่าขนาดมีเพื่อนเป็นพระภิกษุ แต่ก็ไม่ค่อยได้ทราบที่มาของคำสอนดังกล่าว แต่จากการปฏิบัติงานในชุมชน ก็จะได้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอันสืบเนื่องมาจากเรื่องเกี่ยวกับวัด ได้แก่ การปฏิบัติที่ขาดความระมัดระวัง การให้ความเป็นกันเองระหว่างภิกษุกับสตรีที่เข้าไปทำบุญ หรือเป็นชาวบ้านในละแวกใกล้วัด อันนี้เข้าใจว่า เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ระมัดระวัง หรือทางภิกษุเองขาดสติ ทางฝ่ายสตรีก็ไม่ได้ระวังตน จึงน่าจะเป็นไปได้ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ เพราะเนื่องจากผู้ชายผู้หญิงเป็นของคู่กัน

๑.๒.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติ ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อย่างไร

คำตอบ คิดว่าตบมือข้างเดียวไม่ดัง ทั้งหมดเกี่ยวข้องกับสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่มาตลอด เป็นผู้ออกกฎจึงยึดติดอยู่กับความคิดที่ว่าผู้หญิงกับผู้ชายไม่เท่ากัน

๑.๒.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหา และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหายังไง

คำตอบ จะเห็นได้ว่าสังคมไทยในปัจจุบัน จัดเป็นสังคมแห่งการไหลผ่านทางวัฒนธรรม เนื่องจากสังคมมีความอ่อนแอ ทำให้คนในสังคมง่ายต่อการถูกชักนำทางด้านความคิด เนื่องจากขาดการศึกษาให้เข้าใจถึงที่มาที่ไป ทำให้ใครก็แล้วแต่ที่มีความสามารถในการพูด หรือเขียนวาทกรรมบิดเบือนเพื่อผลประโยชน์จึงทำได้ง่าย เพราะผู้คนพร้อมที่จะฟังและเชื่อตามโดยขาดสติปัญญาในการไตร่ตรอง ในเรื่องคำสอนดังกล่าว หากมุ่งสอนหรือเตือนสติสำหรับภิกษุที่ปฏิบัติธรรม ก็เห็นว่าเป็นการกันไว้ก่อนเกิดเหตุ แต่ถ้าคำนี้ถูกใช้เพื่อประโยชน์ใดประโยชน์หนึ่ง การทำประชาปฏิบัติ น่าจะเป็นแนวทางที่ทำให้สังคมรับรู้ข้อเท็จจริง ได้รับข้อมูลทั้งสองฝ่าย และสามารถทำให้ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

^๒สัมภาษณ์ คุณนวรัตน์ แว่วพลอยงาม, Artist Project Director Nanglerng Community Developer, โรงพยาบาลศิริราช, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๗.

๑.๓ โภณิภูฏ ศรีทอง^๓ (หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยศาสตร์)

๑.๓.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ ไม่เห็นด้วย เพราะเมื่อพิจารณาและค้นคว้าจริงๆ พบว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า ทั้งสตรีและบุรุษก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของกันและกัน ขึ้นอยู่กับมุมมอง พระพุทธเจ้า ไม่มีอคติต่อสตรีเพศ ดังจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงอนุญาตให้สตรีเข้าสู่ชุมชนสงฆ์ และมีส่วนร่วม อย่างมากด้วย หลังจากตรัสรู้ได้ ๕ ปี หรือหลังจากบวชบุรุษคือปัญจวัคคีย์ ๕ ปี เท่านั้นเอง เหตุผลของความลำค้ำน่าจะเป็นเพราะบริบทของสังคมในยุคนั้น แต่นี่คือ การทดลองแบบก้าวหน้า (Radical Experiment)

๑.๓.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติ ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อย่างไร

คำตอบ ทุกอย่างเป็นเหตุเป็นผลหรือเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ของบุรุษ ในทางกลับกันบุรุษก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของสตรีเหมือนกัน พระพุทธเจ้าจะให้ความเสมอภาคทุกกลุ่ม เช่น ตรัสสอนว่า ภรรยาควรเชื่อฟังสามี (Wives should be obedient to their husbands.) แต่ก็ตรัสต่อด้วยว่า สามีเองควรให้ความเคารพภรรยา (Husbands should respect their wives.)

๑.๓.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหาและท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร

คำตอบ การวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาและบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน ควรต้องศึกษาและวิเคราะห์ให้ถี่ถ้วนและรอบด้านก่อนการนำเสนอสู่สาธารณะ อะไรก็ตามที่มีความแตกต่างตามธรรมชาติย่อมเป็นอุปสรรค ขัดแย้งหรือขัดขวางซึ่งกันและกัน ประเด็นอยู่ที่ว่า เราจะบริหารอุปสรรคหรือความขัดแย้งให้มีดุลยภาพได้อย่างไร ทำนองเดียวกันทั้งสตรีและบุรุษ ก็เป็นอุปสรรคหรือมลทินของพรหมจรรย์ของกันและกัน ในแง่นี้ทั้งสตรีและบุรุษต้องมีสติและสัมปชัญญะในการดำรงความเป็นพรหมจรรย์ของตนเอง ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือตัวตนต้องได้รับการฝึกฝนอบรมอย่างดี ถัดมาคือสิ่งแวดล้อมต้องสร้างสิ่งแวดล้อมที่จะก่อหรือมีแนวโน้มที่เอื้อต่อการเป็นมลทินของพรหมจรรย์

๒. แนวคิดและการตีความตามหลักวิชาทางด้านมานุษยวิทยา

๒.๑ วริยา ชินวรรณโน^๔ (คณบดี คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

^๓สัมภาษณ์ อาจารย์โภณิภูฏ ศรีทอง, หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ. วังน้อย จ. อยุธยา, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

๒.๑.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ คำว่ามลทิน เข้าใจว่าคงหมายถึง ความต่างพร้อย อันนี้ก็เป็นเรื่องที่พิจารณาได้ยากเหมือนกัน เพราะเท่าที่ทราบมาในสมัยพุทธกาลก็มีสตรีหลายๆท่านที่ปฏิบัติธรรมจนบรรลุโสดาบัน หรืออรหันต์ ส่วนสตรีบางท่านก็ได้บำเพ็ญประโยชน์เป็นคุณูปการแก่พุทธศาสนา แต่ในเรื่องของการเป็นมลทินนั้นอยากให้มองไปที่บริบทว่าเหตุใดพระพุทธเจ้าจึงตรัสเช่นนั้น และตรัสเพื่อวัตถุประสงค์อันใด มองว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เปิดโอกาสให้บุคคลเข้ามาปฏิบัติเพื่อบรรลุ มรรค ผล นิพพาน เมื่อมีผู้หญิงเข้ามาบวชในศาสนา พระพุทธเจ้าก็ประทานความเมตตา กล่าวกับสาวกทั้งหมดว่า “พึงมองสตรีที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับมารดาของท่านประดุจว่าเป็นมารดาของท่านเอง พึงมองสตรีที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับบุตรสาวของท่านประดุจว่าเป็นบุตรสาวของท่านเอง เป็นต้น” เพื่อเป็นการป้องกันปัญหา คิดว่าที่ทรงตรัสอย่างนั้นน่าจะเป็นการเตือนให้ผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์มีสติมากกว่า

๒.๑.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติ ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อย่างไร

คำตอบ อย่างที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นว่า พระพุทธศาสนาเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาบวชและปฏิบัติ มักจะมองมนุษย์ในแง่ดี จากที่กล่าวว่า ไม่ว่าใคร เพศใด ก็สามารถบรรลุธรรมและหลุดพ้นได้ด้วยกันทั้งสิ้น จึงมองว่าเป็นศาสนาที่ให้เสรีภาพกับเพศหญิงมากที่สุดแล้ว คราวนี้ก็ต้องมาดูว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์อย่างไร คิดว่าคำนี้คงตรัสสอนสาวกนักบวชเพศชาย ให้ระมัดระวังตน ให้มีสติในการพบ การพูดคุยกับสตรี ซึ่งโดยส่วนตัวมีความเห็นตรงว่าภิกษุเองก็ต้องมีวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ซึ่งมีถึง ๒๒๗ ข้อใช้ใหม่สำหรับผู้หญิงอันนี้ก็ต้องระมัดระวังตนเองในการมีปฏิสัมพันธ์กับพระ เป็นการเมตตาซึ่งกันและกัน

๒.๑.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทิน ของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหา และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหายังไง

คำตอบ ในปัจจุบันสำหรับคำนี้คิดว่าอย่าพูดดีกว่า เพราะหากมีผู้ที่ไม่เข้าใจและไม่ได้ศึกษาที่มาที่ไปของคำนี้ หรือนำคำสอนนี้ไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็อาจจะเป็นการสร้างความเข้าใจที่ผิดเกิดอคติระหว่างเพศได้ อยากให้สนใจในเรื่องของการปฏิบัติตนที่ถูกต้องของมนุษย์แต่ละเพศ แต่ละสถานะมากกว่า เช่น ภิกษุเป็นผู้ที่ปวารณาตนขอบวชโดยถือศีล ๒๒๗ ข้อ ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสม เพราะเนื่องจากว่าประชาชนคาดหวังใน

สิ่งที่ท่านตั้งใจปฏิบัติสูง หากรู้สึกตนว่าไม่สามารถปฏิบัติตามกฎของการเป็นภิกษุได้ ก็ลาสิกขาเสียถือว่าเป็นการรับผิดชอบต่อสังคม และเป็นการเคารพในศาสนา ส่วนสตรีที่มีกิจต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับภิกษุก็ต้องพึงระมัดระวังตนเอง ไม่ว่าจะเป็นคำพูด การวางตน การแต่งกาย ที่เหมาะสมถือเป็นการลดการยั่วยั่วทางเพศ เป็นการให้เกียรติตนเองและสถานที่อีกด้วย เพราะในปัจจุบันเป็นยุคเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นสากลภาคพื้นเอเชีย คือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) เพราะฉะนั้น การจะคิด พูด ทำ อะไรต้องระมัดระวัง เพราะประชาชนจะคอยเป็นหูเป็นตาตรวจสอบความถูกต้อง มีการเข้ามาตรวจสอบทางสังคมมากขึ้น โดยส่วนตัวมีความเห็นว่า ประเด็นมลทินไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับการวางตัวของแต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภิกษุ สตรีว่าเข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนแค่ไหน

๒.๒ นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ^๕ (นักวิชาการ สถาบันมานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน)

๒.๒.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ ในฐานะนักวิชาการที่ให้ความสนใจในเรื่องเพศวิถี มองว่าคำสอนหรือคำกล่าวใดๆ ที่พูดในเชิงเปรียบเทียบความสูงต่ำระหว่างเพศ ยกย่องเพศ และสร้างตราบาปให้กับเพศตรงกันข้ามเป็นการจัดระเบียบแบบเหตุผลนิยมแบบฝรั่ง ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ใน ค.ศ.๑๙ นี่เองเป็นเรื่องการจัดระเบียบให้ผู้ชายมีพื้นที่ทางสังคมกว้างกว่าผู้หญิงและพยายามที่จะทำให้ผู้หญิงมีสถานะแค่ความเป็นแม่ คลอดบุตร และดูแลผู้ชายเท่านั้น หากผู้หญิงไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่ว่า ก็จะถูกสังคมมองว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี นี่คือสังคมที่ให้คุณค่าเพศชายนั่นเอง ส่วนคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” นั้นเห็นว่าเป็นการตีความเชิงวัฒนธรรมของผู้มีอำนาจทางศาสนาโดยนำความเชื่อดั้งเดิมของตนว่าเพศหญิงอ่อนแอกว่าเพศชาย ร่างกายผู้หญิงผลิตสิ่งที่เป็นอุปสรรค ต่อการสร้างกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม เพศหญิงจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของอุปสรรค ต่อความสำเร็จว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และแม้กระทั่งศาสนา โดยเฉพาะเมื่อนักบวชเข้าไปมีความสัมพันธ์ทางเพศด้วย จนไม่สามารถที่จะอยู่ในพรหมจรรย์ เห็นได้ว่าการตีความทางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นทำมีผลต่อความเชื่อ และค่านิยมทำให้เกิดอคติต่อเพศหญิง

๒.๒.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติ ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของ พรหมจรรย์อย่างไร

คำตอบ ในเรื่องของความเป็นมลทินต่อพรหมของพรหมจรรย์นั้น ถ้าพูดกันอย่างเป็นธรรมแล้ว ร่างกายหญิง – ชาย เราจะไปตัดสินมลทินจากอะไร แต่เราต้องเข้าใจ

^๕สัมภาษณ์ ดร.นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, นักวิชาการ สถาบันมานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

ในเบื้องต้นว่าอุดมคติในการบวชนั้น นักบวชถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีเพศ จึงมองว่าบุคคลใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นเพศชาย เพศหญิง หรือเพศทางเลือก หากได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับนักบวชในการร่วมประเวณี หรือนักบวชมีความนึกคิดถึง พุทธคุณในทางภราคะต่อกันแล้ว ก็มีความเห็นว่าเพศดังกล่าว ทำให้เกิดมลทินต่อพรหมจรรย์ของนักบวชแล้ว

๒.๒.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหา และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

คำตอบ เรื่องเพศเป็นเรื่องของการทำให้ตนเองรู้สึกพอดี ขึ้นอยู่กับบทบาททางสังคมของตนเองในขณะนั้นเป็นอย่างไร อย่างบทบาทนักบวชก็ต้องเข้าใจถึงสถานะของตนในขณะนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน หลีกเลี่ยงสิ่งเร้าที่เป็นจุดอ่อนของตนให้ได้ ในขณะที่บริบทของสังคมเปลี่ยน แต่ปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องเพศในศาสนาเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากที่สุด เนื่องจากวัฒนธรรมความเชื่อ อันมีผลต่อความคิดได้ถูกส่งต่อมายังยุคปัจจุบัน ดังนั้นการแก้ปัญหาเรื่องสตรีจึงเป็นการแก้ที่ปลายเหตุและเป็นนามธรรมอยู่มาก การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานะจึงน่าจะเป็นทางออกที่ดีสำหรับทั้งสองฝ่าย

๒.๓ ตรงใจ หุตางกูร^๖ (นักวิชาการ สถาบันมานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน)

๒.๓.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ มองว่าเป็นหลักการ ในการสอนทางศาสนา โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบไปมาล้อกันเอง คือเมื่อสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ของนักบวชชาย ในทางกลับกัน ชายก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของนักบวชหญิง เช่นกัน ถ้าได้ศึกษาในพระไตรปิฎกก็จะเห็นว่าต้องการสื่อสารในความหมายดังกล่าว เป็นการสอนให้นักบวชพึงระวังในสิ่งที่ตนอุปสรรคต่อการรักษาเพศพรหมจรรย์การนำเสนอข้อความใดๆ ต้องบอกให้ครบ ถ้าบอกไม่ครบก็เหมือนกับได้รับข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งส่วนนั้นอาจจะถูกหรือผิดก็ได้

๒.๓.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติ ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อย่างไร

คำตอบ การเกิดมลทินนั้นจะต้องเกิดขึ้นทั้ง ๒ ฝ่าย ท่านองว่าปรบมือข้างเดียวไม่ดังในกรณีนักบวชผู้ยึดปฏิบัติพรหมจรรย์เป็นเป้าหมายในการบวช บางครั้งอาจจะต้องเชื่อในสัญญาตถาณดิบ้าง เมื่อเห็นเพศตรงกันข้ามมีท่าทางหรือพฤติกรรมหรือจงใจให้เกิดสิ่งที่เป็นอันตราย หรือไม่ดีงาม ต้องหลีกเลี่ยง โดยยึดหลักการที่ว่าไม่พบ ไม่พูด ไม่มอง แต่ถ้า

^๖สัมภาษณ์ ดร.ตรงใจ หุตางกูร, นักวิชาการ สถาบันมานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

เป้าหมายในการบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน การเจริญก้าวหน้าในยศ ในตำแหน่งทางพระ ความเป็นมรดกวงศ์ตนก็จะน้อยลง เป็นการเปิดช่องให้แม้กระทั่งตนเป็นมลทินต่อตนเองได้

๒.๓.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนว่า สตรีเป็นมลทิน ของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหา และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

คำตอบ เมื่อสังคมไทยมีบริบทที่เปลี่ยนไปจากอดีตเมื่อปรากฏคำสอนนี้ การที่จะวิพากษ์ใดๆ ก็แล้วแต่ ควรจะคำนึงถึงเงื่อนไขระหว่างมนุษย์อดีต กับปัจจุบัน เงื่อนไขของเวลาที่เกิดในอดีต กับปัจจุบัน จึงจะทำให้การวิพากษ์เป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม การให้การศึกษาในเด็กมีความสำคัญมาก เพราะทำให้เกิดปัญญาในการไตร่ตรองข้อเท็จจริง ไม่ตกเป็นเหยื่อของการหยิบยกคำสอนในพระพุทธศาสนา มาเพื่อหวังความชอบธรรม หรือนำมาปรับใช้ความคิดที่สุดโต่งด้านใดด้านหนึ่ง การศึกษายังช่วยลดอคติ เสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม ทำให้รู้ว่สิ่งไหนพอดีทั้งตัวเองและผู้อื่น

๓. แนวคิดและการตีความตามหลักวิชาทางด้านจิตวิทยา

๓.๑ โสรัย โพธิ์แก้ว^๗ (อาจารย์พิเศษ คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

๓.๑.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ ผมเห็นด้วยเนื่องจากการประพฤติพรหมจรรย์ คือการทำให้จิตใจบริสุทธิ์ ในทางบาลีเราเรียกว่า อารมณ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง มีอิทธิพลมาน้อยเพียงใดหรือไม่ มีเลย สำหรับบุรุษแล้วสิ่งที่จะทำให้หวั่นไหวและมีอิทธิพลที่สุด คือ สตรีเพศ มีประโยคกล่าวไว้ว่าเสียงใดจะไพเราะเท่ากับเสียงของสตรีเป็นไม่มี และในทางตรงกันข้ามสำหรับสตรีนั้น เสียงใดจะไพเราะเท่าเสียงของบุรุษเป็นไม่มี ซึ่งสำหรับบุรุษแล้วมันก่อให้เกิดความหวั่นไหว รอคอย ความหม่นหมอง ลุ่มหลงได้มาก ยกเว้นก็แต่ผู้ที่ได้รับการฝึกจิตได้อย่างยิ่งยวด จึงจะไม่หวั่นไหวไปซึ่งถือได้ว่าเพศตรงกันข้าม หรือแม้ในปัจจุบันเพศเดียวกันก็มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติพรหมจรรย์เสมอกัน ประโยคคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ก็จริงครับ จึงจำเป็นต้องมีการครองสติและฝึกจิตมาอย่างดี

๓.๑.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติ ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์อย่างไร

^๗สัมภาษณ์ ร.ศ.ดร.โสรัย โพธิ์แก้ว, อาจารย์พิเศษ คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๖.

คำตอบ เข้าใจว่าเป็นข้อเท็จจริง ว่าสิ่งที่เป็นข้อกวนใจหรือสิ่งที่ทำให้เกิดความหวั่นไหว ได้แก่ เพศตรงกันข้ามของผู้ต้องการปฏิบัติพรหมจรรย์ ถือว่าเป็นข้อเท็จจริง หรือที่เราเรียกกันว่า สัจจะ

๓.๑.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนที่ว่าสตรีเป็นของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหา และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

คำตอบ ถ้าต้องการให้ใช้ได้จริง ก็จะต้องฝึกครับ สำหรับเรื่องคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นจริงไม่จำกัดกาล เป็นอกาลิก แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้ที่มุ่งปฏิบัติพรหมจรรย์จำเป็นต้องมีการกำหนดและฝึกจิตให้มีความสะอาด ปราศจากกิเลสที่จะมารบกวนจิตใจของตน ประโยชน์นี้ได้ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ผู้ที่ต้องการฝึกต้องระมัดระวังการมีปฏิสัมพันธ์ การเห็นภาพ สัมผัส การพูดคุย การระลึกรู้ถึง อันจะนำไปซึ่งความพอใจ รักใคร่ในสิ่งนั้น ดังนั้นประโยชน์ไม่ได้มุ่งให้เกิดอคติใดๆ หรือความรู้สึกไม่ดีระหว่างเพศ เพียงแต่ต้องการเตือนให้ผู้ที่ต้องการปฏิบัติพรหมจรรย์ ระมัดระวังกามกิเลส อันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพศตรงกันข้าม หากไม่มีสติเป็นเครื่องระวัง

แนวทางในการแก้ไขปัญหา ในวิถีของศาสนา ให้ผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์หลีกเลี่ยงจากสตรี การหัดสังเกตรากะของตน การฝึกควบคุมตนสามารถมองเห็นโลภะ รากะของตน ซึ่งก็เป็นเรื่องค่อนข้างยาก ฝ่ายสตรีที่มีกิจธุระจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับภิกษุ ก็ต้องเรียนรู้เรื่องกฎ กติกา มารยาทของการพบปะ การพูดจา การแต่งกาย ต้องไม่แสดงแนวโน้มการไม่เคารพผู้ปฏิบัติ สถานที่ หรือแสดงออกไปในทางชั่วสาว เป็นการป้องกันการครหาและป้องกันตน อันเป็นการแสดงความเมตตาต่อผู้ปฏิบัติและตนเอง กล่าวคือมีสัมมาทิฐิที่ถูกต้อง สรุปได้ว่าผู้ที่ฝึกตนควรจะเป็นผู้ที่ต้องระมัดระวังตนให้รอดปลอดภัยจากกามราคะ ฝ่ายผู้ที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวก็ต้องรักษา กฎ กติกา มารยาท และไม่ประมาทในการมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อทำให้เกิดความเมตตาต่อกัน รักษาตนคือการรักษาผู้อื่น ขอให้ศึกษาตนเองให้ลึกซึ้ง ศึกษาธรรมชาติให้ลึกซึ้ง ก็จะเห็นว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ได้เป็นอคติต่อฝ่ายใดเลย

๓.๒ เกียรติศักดิ์ จังเจริญจิตต์กุล^๔ (หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตรมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์)

๓.๒.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ สำหรับการปฏิบัติพรหมจรรย์ จริงๆ แล้วถ้าเรามองในมุมมอง

^๔สัมภาษณ์ อาจารย์ เกียรติศักดิ์ จังเจริญจิตต์กุล, หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตรมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์, ๑๐ เมษายน ๒๕๕๗.

ของจิตวิทยาเมื่อมีสิ่งเร้า สิ่งเร้า ก็คือ สิ่งเร้าภายนอกที่เข้ามาเร้าให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกไป ถ้ามองเชิงการกระทำของมนุษย์ก็คือ พฤติกรรมเกิดได้ ๒ ด้าน ด้านหนึ่งเชื่อว่ามิปัจจัยอะไรบางอย่างอยู่อาจจะจะเป็นทั้งภายในและภายนอก มาทำให้แสดงออก อีกด้าน คือ เกิดจากตัวผู้นั้นเองเป็นผู้ที่จะแสดงออกมาด้วยตนเอง อาจเทียบเคียงกับความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างหนึ่งก็ได้ว่า มนุษย์สามารถฝึกควบคุมและบ่มเพาะพฤติกรรม หรือบ่มเพาะนิสัยสันดานของตนเอง แต่ถ้าไม่ได้ฝึก หรือกำลังฝึกอยู่ แล้วมามองว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์จริงหรือไม่ ถ้ามองจากความเห็นของผมว่า ถ้าสตรีผู้นั้นมาเป็นสิ่งเร้า แล้วทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์นั้น ก็แน่นอนว่าสตรีผู้นั้นทำให้เกิดมลทินแก่ผู้ปฏิบัติได้ ถ้าเรามองในแง่ว่าเค้ามามีสิ่งเร้าภายนอก และสิ่งเร้าภายนอกนั้นนำมาเทียบกับปัจจัยภายในของผู้ปฏิบัติ ถ้าเรามองตามมุมมองของทฤษฎีของฟรอยด์ แบบจิตวิเคราะห์ หากสตรีมาเป็นสิ่งเร้าภายนอกและทำให้เกิดความพึงพอใจจากพฤติกรรมภายในของผู้ปฏิบัติ ทฤษฎีฟรอยด์ เชื่อว่ามนุษย์พัฒนาการมาจากสัตว์ และดำเนินชีวิตโดยสัญชาตญาณ ดังนั้นถ้ามนุษย์ใช้สัญชาตญาณในการดำรงชีวิตก็ไม่ใช่ว่าเรื่องแปลก ก็ไม่ใช่เรื่องผิด ยกตัวอย่างเช่น เวลาโกรธ ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ หรือในคนที่มีความต้องการทางเพศมากๆ และไม่สามารถหามาตอบสนองหรือไม่รู้วิธีการควบคุมและแสดงออกอย่างเหมาะสม ก็อาจเกิดการฉุดคร่า ข่มขืนได้เช่นกัน

พระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายว่า ถ้าคนยังไม่ได้ถูกบ่มเพาะมาดีแล้วหรือที่ทรงตรัสในภาษาบาลีว่า สุภฏฺฐิปนฺโน คือ ยังไม่ได้เป็นถึงระดับนี้ ดังนั้นไม่ว่าใครก็แล้วแต่ จะเป็นเพศตรงกันข้ามหรือเพศเดียวกัน ก็ถือว่าเป็นมลทินของผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ได้ทั้งสิ้น และเนื่องจากเรายังไม่สามารถควบคุมตนเองได้ขนาดนั้นสัญชาตญาณดิบ จึงแสดงออกมาได้ ถ้าถามว่าแสดงออกมาได้อย่างไร ตรงนี้เป็นความเชื่อของจิตอย่างหนึ่ง คือ มันจะมีแนวคิดหนึ่งว่าถ้าบุคคลได้รับการจัดการกระทำ (การทำกลุ่มแบบมาราธอนมีกิจกรรมทางความคิดตลอด ซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นเหนื่อยล้า มนุษย์จะแสดงสัญชาตญาณที่หลุดออกมาเผยความเป็นตัวตนมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดของมนุษย์นิยม แต่ก็ยังมีแนวคิดของเรื่องสัญชาตญาณของฟรอยด์เป็นฐานเดิม) ดังนั้นจากทฤษฎีดังกล่าว ถ้าบุรุษที่ต้องการปฏิบัติธรรม โดยมีโอกาสอยู่กับสตรีตลอดเวลา มีสิ่งเร้าเกิดขึ้นตลอดเวลา ถ้าผู้ปฏิบัติไม่สามารถจะบ่มหรือข่มใจตนเองได้ แน่แน่นอนว่า สตรีผู้นั้นก็จะ เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์

๓.๒.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติ ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อย่างไร

คำตอบ เห็นด้วยเพราะอะไรจึงเห็นด้วย เพราะในอดีตพระนางมหาปชาบดีโคตรมีได้กราบทูลขอพระพุทธเจ้าบวชถึง ๓ ครั้ง และในที่สุดก็ได้รับอนุญาตให้บวชในพระพุทธศาสนาเป็นภิกษุณี และมอบครุธรรมมาเพื่อให้ภิกษุณีถือปฏิบัติ หนึ่งในข้อปฏิบัติคือไม่ว่าภิกษุณีบวชมาก็พรรษา ก็ต้องทำความเคารพภิกษุ ถึงแม้ภิกษุณีนั้นบวชได้เพียงวันเดียว ถ้าเฟมินิส มาอ่านจะรู้สึกว่าเป็นการดูถูกผู้หญิง เป็นการแบ่งชนชั้น แต่ในความเป็นจริง

เนื่องจากในเวลานั้นผู้บวชส่วนใหญ่เป็นเพศชาย และถ้าผู้บวชยังไม่ได้รับการบ่มเพาะฝึกจิตมาอย่างดี ก็อาจจะปฏิบัติกับสตรีตามสัญชาตญาณเดิมได้ ก็ถือว่าสตรีเป็นมลทินต่อพรหมจรรย์จริง

๓.๒.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหาและท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

คำตอบ ขอดตอบในประเด็นที่ว่านำมาประยุกต์ใช้ได้ไหม ถ้าผมตีความคำสอนตามตัวอักษร แน่ชัวร์ว่าไม่ได้ แต่ถ้ามองตามคำสอน ผมจะบอกว่ามันนำมาสอนได้ เพราะคำพูดนี้มีไว้สอนสำหรับผู้ที่ต้องการปฏิบัติธรรม ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย เป็นการบอกให้ระวังตัวไว้ว่าอะไร คือมลทินของการปฏิบัติพรหมจรรย์ เพื่อให้รู้ว่าอะไรบ้างที่สามารถจะกระตุ้นอารมณ์ทางเพศของคุณ โดยใคร เพราะฉะนั้นเมื่อรู้แล้วว่าความเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อาจจะเป็นบุคคล สื่อ เทคโนโลยีในปัจจุบันที่จะเข้ามาเป็นสิ่งเร้า ผู้ปฏิบัติจะรู้ได้ด้วยตนเองว่าสิ่งเร้าใดมีอิทธิพลกระตุ้นเร้าให้การปฏิบัติพรหมจรรย์ของตนเป็นมลทิน และเมื่อรู้แล้วว่าสิ่งเร้าใดตรงกับจริตของตนก็อย่าประมาทคิดว่าสามารถควบคุมได้ เพราะเมื่อมีสิ่งเร้าจากภายนอก ทำให้เกิดกามราคะ ซึ่งอาจเป็นเพศตรงกันข้าม หรือเพศเดียวกัน ผู้ปฏิบัติอาจขาดสติไม่ทันระวังตนได้ โดยเฉพาะพระภิกษุ หรือภิกษุณีที่มุ่งปฏิบัติพรหมจรรย์

๓.๓ สมศรี จิตติพงศ์พิศาล^๕ (นักจิตวิทยาคลินิกชำนาญการพิเศษ รักษาการหัวหน้ากลุ่มงานจิตวิทยา โรงพยาบาลศรีธัญญา)

๓.๓.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ เห็นด้วย ถ้ามองในแง่ของหลักธรรม อันหมายถึง ภิกษุหรือภิกษุณี เห็นว่าส่วนที่ตัดได้ยากที่สุด คือ กามราคะ ซึ่งในทั้งสองเพศถือว่ามีความแรงดึงดูดซึ่งกันและกัน ตามสัญชาตญาณทางเพศ

๓.๓.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อย่างไร

คำตอบ เนื่องจากการศึกษาทางพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องที่ออกจะลึกซึ้งจึงขอยกตัวอย่าง ในเรื่องของจิตและความรู้สึกที่เป็นไปตามสัญชาตญาณทางเพศ แม้กระทั่งในพระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ไม่มีโอกาสพบปะหรือข้องแวะกับสตรีแต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหลักธรรมชาติของบุรุษเพศ ความต้องการทางธรรมชาติซึ่งผู้ปฏิบัติต้องใช้ความพยายามและกำลังใจเป็นอย่างมาก นั้นแสดงให้เห็นว่าบางครั้งไม่จำเป็นต้องมีบุคคลที่ ๒ ความต้องการก็เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ขึ้นอยู่กับวัยเจริญพันธุ์ ประสบการณ์ และการฝึกฝนทางจิต ว่าจะรู้ทันธรรมชาติ

^๕สัมภาษณ์ คุณสมศรี จิตติพงศ์พิศาล, นักจิตวิทยาคลินิกชำนาญการพิเศษ รักษาการหัวหน้ากลุ่มงานจิตวิทยา โรงพยาบาลศรีธัญญา, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ของกิเลสราคะ แล้วกำหนดรู้หรือปล่อยไปตามสัญชาตญาณ ดังนั้นในเรื่องของคำสอนนี้ เข้าใจว่าเป็นคำสอนที่ปรากฏเพื่อสอนนักบวช คือ ฝึกให้ระมัดระวังพรหมจรรย์ เพื่อบรรลุเป้าหมาย คือ นิพพาน โดยทรงชี้ให้เห็นถึงสิ่งเร้าภายนอก อันได้แก่ สตรี ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการปฏิบัติตนของพระภิกษุ ได้ทรงกำหนดพระวินัย และกรอบการปฏิบัติให้ผู้ที่มีมุ่งประพฤติปฏิบัติพรหมจรรย์ แต่ในมุมมองของจิตแล้ว นอกจากสิ่งเร้าภายนอก แล้วสิ่งเร้าภายใน อันได้แก่ สัญชาตญาณทางเพศ ก็เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติต้องกำหนดรู้ด้วยตนเอง

๓.๓.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหา และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหายังไง

คำตอบ ในสังคมปัจจุบันมองว่าสังคมพุทธมีความอ่อนแอ ในเรื่องหลักการของชาวพุทธ เราต้องไม่ลืมว่า พระคือผู้ชายที่เข้ามาบวชเท่านั้นเอง อาจจะได้เรียนแต่ยังไม่ได้ฝึกปฏิบัติ อาจจะไปบวชด้วยเหตุผลต่างๆ ไม่มีครูบาอาจารย์คอยดูแลสั่งสอน ท่านก็ไม่ได้ระมัดระวังอะไร แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับธรรมของทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ผู้หญิงที่เข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับพระภิกษุก็จะระวังในท่าที คำพูด การแต่งกาย เรามองว่ามันเป็นความละเอียดอ่อนทางจิต ภาษากายถือว่าสำคัญมาก ใครเข้าใจพระธรรมและสนใจศาสนา ก็จะมีท่าทีอย่างหนึ่ง นี่พูดตามหลักการว่ามนุษย์มีการเรียนรู้ คนธรรมดาสามัญ วัยรุ่น อาจไม่ทันได้คิดถึงสิ่งเหล่านี้ สำหรับผู้ปฏิบัติเอง หากทบทวนไม่ได้ในกามราคะ ก็เห็นว่าการลาสิกขาเป็นเรื่องเหมาะสม เพราะเป็นการแสดงออกของความรับผิดชอบทางสังคม แต่ถ้าเป้าหมายของผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ คือ บรรลุนิพพาน ก็เชื่อว่าท่านคงจะมีแนวทางของการลด ละ กิเลสได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อดูจากคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ นั้นมองว่าเป็นเรื่องของทัศนคติความอ่อนแอทางการศึกษาของการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และความคาดหวังในตัวผู้บวชของคนในสังคม มองว่าวิธีการแก้ไขปัญหาคือ การศึกษาหาความรู้ในเรื่อง พุทธศาสนาให้ถูกต้อง การช่วยเหลือโดยการเป็นกัลยาณมิตรบอกกล่าวตักเตือนด้วยความเมตตา ร่วมกันรณรงค์สื่อต่างๆ ให้เห็นถึงความสำคัญของการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และจัดระบบการช่วยเหลือและแนะนำสำหรับผู้ที่จะเข้ามาบวชหรือปฏิบัติธรรม

๔. แนวคิดและการตีความตามหลักวิชาทางด้านพุทธศาสตร์

๔.๑ สมภาร พรหมทา^{๑๐} (ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

๔.๑.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็น

^{๑๐}สัมภาษณ์ ศ.ดร.สมภาร พรหมทา, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.

มลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ มีความเห็นเกี่ยวกับประโยคนี้ที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ เห็นได้ว่าชัดเจนคือหมายถึง ผู้หญิงถ้าอยู่ใกล้พระจะทำให้พรหมจรรย์ คือ ชีวิตของพระที่ท่านเป็นผู้ชาย ได้รับผลกระทบในทางไม่ดีได้ใช้ไหมครับ ผมว่ามันค่อนข้างชัด

๔.๑.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อย่างไร

คำตอบ อันนี้น่าจะชัดเจน จริงๆ แล้วข้อความมันตอกัน แต่เวลาที่เรายกมาเรามักจะยกมาเฉพาะตอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ แต่ที่จริงแล้วใกล้ๆ กันก็มีคำว่า บุรุษก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของภิกษุณีเช่นกัน ซึ่งถ้าพูดครบผมค่อนข้างจะเห็นด้วย เพราะตามธรรมชาติหรือทางเพศนั้น ธรรมชาติสร้างผู้ชายและผู้หญิงมาคู่กัน ในทางเพศหรือทางกามารมณ์ใช้ไหม และถึงแม้ว่าจะไปบวชเป็นภิกษุหรือภิกษุณีใส่จีวร แต่ข้างในก็ยังเป็นมนุษย์เหมือนเดิม ความเป็นมนุษย์ก็ทำให้เวลาพระภิกษุอยู่ใกล้ผู้หญิง โอกาสที่ผู้หญิงจะทำให้ชีวิตพระท่านสั่นคลอนก็เป็นไปได้ค่อนข้างสูง หรือถ้าผู้หญิงไปบวชเป็นภิกษุณี และได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดผู้ชายอย่างนี้ผู้ชายก็จะเป็นมลทินของการปฏิบัติพรหมจรรย์ของภิกษุณีได้ อันนี้ค่อนข้างเห็นด้วยมันเป็นข้อเท็จจริง ไม่ว่าจะเป็นชาย หรือ หญิง ต่างเป็นมลทินของกันและกัน เนื่องจากเป็นของคู่กัน ถึงแม้ว่าจะเปลี่ยนเพศฐานะมาเป็นภิกษุ หรือภิกษุณีแล้วก็ตาม ความเป็นเพศสถานะก็ยังดำรงอยู่คือเป็นเพศหญิงและเพศชายเหมือนเดิม

๔.๑.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทิน ของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหา และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้อย่างไร

คำตอบ จากคำถามนี้ผมขอยกกรณีท่านมิตซูโอะ ท่านก็เป็นคนพูดเองว่าก่อน ที่ท่านจะสึก ท่านก็ตัดสินใจ เนื่องจากการที่ท่านมีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดโยมผู้หญิงคนนี้ทำให้รับกวนใจท่าน ซึ่งอันนี้ก็เป็นตัวอย่างใช้ไหม แต่ผมอยากให้มองว่าประโยคนี้ต้องมีการตีความนิดหน่อย ว่าพระพุทธเจ้าท่านตรัสสำหรับคนที่ต้องการเป็นนักรบวช ไม่ได้ตรัสสำหรับที่จะบอกว่าผู้หญิงไม่ดีสำหรับผู้ชาย หรือผู้ชายไม่ดีสำหรับผู้หญิง แต่มันไม่ดีสำหรับผู้ที่ต้องการรักษาพรหมจรรย์ในเพศนักรบวช ซึ่งพรหมจรรย์ในที่นี้หมายถึง การครองชีวิตเป็นนักรบวช มนุษย์เมื่อต้องอยู่ในสังคม พระจะต้องมีการพบปะกับผู้หญิงท่านก็มีหลักว่า เหมือนกับที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนท์ว่า ผู้หญิงถ้าไม่ใกล้ชิดเลยก็จะเป็นการดี แต่ถ้าต้องพบก็ไม่พูดด้วย ถ้าต้องพูดก็ต้องพูดแบบมีสติใช้ไหม เช่นกันเวลาตรัสกับภิกษุณีท่านก็ว่าหากจำเป็นต้องพูดด้วยเรื่องการทำงานเมื่อเสร็จแล้วก็ให้แยกย้ายกันไป ซึ่งแม้จะมีวินัยกำหนดไว้ แต่ผมคิดว่าตัวนี้มันลึกกว่าวินัย คำว่าสตรีนี้มันลึกกว่าวินัย คือสตรีในที่นี้อาจจะไม่ได้ หมายถึง สตรีในรูปที่เป็นคนอย่างเดียวนะ แต่อาจหมายรวมถึงหลังการมีปฏิสัมพันธ์แล้วอาจหลงเหลืออยู่ในรูปแบบของการนึกหรือคิดอีกด้วย ถ้าหากผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ไม่สามารถระงับ และปฏิบัติตนให้อยู่ในวินัยได้ การลาลึกขบถถือ

เป็นความรับผิดชอบต่อตัวเองและศาสนา ถือว่าเป็นศีลธรรมอีกระดับหนึ่ง ในสังคมปัจจุบัน ข้อความที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ผมว่าถ้าเราอธิบายดีๆ ถึงวัตถุประสงค์ของคำพูด คนที่เค้าไม่ได้มีอคติทางเพศก็จะเข้าใจและรับได้ หลักของผมสำหรับเรื่องนี้ก็คือ การแก้ปัญหาให้มันนุ่มนวลและลึกซึ้งช่วยลดการขัดแย้ง ซึ่งน้ำหนักกว่าจากมุมมองของหลายๆ ฝ่าย พยายามทำให้เห็นว่าศาสนาพุทธถือว่า ชายหญิงถูกสร้างขึ้นมาจากธรรมชาติให้เป็นของคู่ ถ้าหากต้องการที่จะบรรลุนิพพาน ก็ควรระมัดระวังในสิ่งที่จะเป็นผลร้ายต่อการปฏิบัติพรหมจรรย์ เพื่อที่สามารถบรรลุเป้าหมายได้

๔.๒ บรรจบ บรรณรุจิ^{๑๑} (ภาควิชาภาษาตะวันออก อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

๔.๒.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ ความเห็นนี้เป็นความเห็นที่พระพุทธเจ้า แสดงออกให้เห็นถึงว่าเพศเป็นข้าศึกของพรหมจรรย์ เข้าใจว่าเป็นการสะท้อนให้นักบวชชายเห็นว่าอะไรเป็นศัตรูของการปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน แต่ถ้าเราจะนำข้อความนี้มาสรุปคิดก็ยังไม่ถูกสักทีเดียว เพราะอาจจะถูกมองว่าเป็นลัทธิชายนิยมรังเกียจสตรี ควรให้ความสนใจในข้อความที่กล่าวไว้ในอังคุตตรนิกาย ซึ่งพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงตรัสไว้ว่า “พระองค์ไม่เห็นว่าเป็น รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะใดที่จะครอบงำใจผู้ชายได้เท่ากับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะของสตรี ในทางตรงกันข้าม ก็ทรงตรัสว่า ไม่เห็นว่าเป็น รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะใดที่จะครอบงำใจผู้หญิงได้เท่ากับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะของบุรุษ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นกรณีตรัสคำสอนเพื่อเตือนบุรุษ นักบวชที่จะมุ่งปฏิบัติพรหมจรรย์ เพื่อบรรลุนิพพาน ซึ่งผมว่าถ้าตรัสกับสตรีก็จะตรัสเตือนในลักษณะเดียวกัน ยิ่งถ้าได้ศึกษาเกี่ยวกับภิกษุณีแล้วจะเห็นข้อความนี้ปรากฏอยู่กรณี บุรุษเป็นมลทินของพรหมจรรย์ เช่นกัน ผมเห็นด้วยกับประเด็นนี้สำหรับนักบวชที่มุ่งพรหมจรรย์

๔.๒.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อย่างไร

คำตอบ เป็นหลักความจริง ถือว่าเป็นการเตือนสติ ความจริงมลทินของพรหมจรรย์มีเยอะ ไม่ใช่เฉพาะเรื่องของสตรี เรื่องเงินทองก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ได้ แต่ในบริบทส่วนนี้ที่พระพุทธเจ้าตรัสก็เห็นด้วยว่าเป็นมลทิน เนื่องจาก

๑. ลักษณะของสตรีที่ทำให้ผู้ปฏิบัติจิตใจไขว่ไขวได้ เมื่อมีการใกล้ชิดกันสม่ำเสมอ

๒. เป็นมลทินตรงความใกล้ชิดทำให้ถูกกล่าวถึง หรือสังคมครหาได้ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์อาจหมายถึง ความคิด ซึ่งอาจก่อให้เกิดมลทินได้ หากมีการแสดงออก จะสังเกตได้หากจิตใจมีความโน้มเอียงไปทางเพศหรือไม่ หากมีปรากฏ ก็ถือว่าเกิดมลทินแล้ว ในกรณีที่ภิกษุได้

^{๑๑}สัมภาษณ์ รท. ผศ. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ, อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๔ ธันวาคม ๒๕๕๖.

ติดต่อกับสตรีไม่ว่าจะเป็นการพบปะโดยตรง หรือเป็นการติดต่อผ่านเครื่องมือหรือระบบเทคโนโลยีต่างๆ เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น หากเป็นการคุยเรื่องธุระ หรือการสนทนาธรรม บนพื้นฐานของความเมตตา มิใช่เกิดจากราคะ ถือว่ายังไม่เกิดเหตุแห่งมลทินในจิตของผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ แต่เมื่อใดก็ตามหากมีการผัสสะ และเกิดความมัวหมอง หรือคิดคำนึงไปในทางเพศ จึงถือว่าเป็นมลทินได้เกิดขึ้นแล้ว เพราะว่ากิเลส คือ ความเศร้าหมอง การพึงพอใจในระหว่างเพศทำให้เกิดความหม่นหมองอยู่แล้ว ความหม่นหมองมันเกิดจากใจ แล้วในที่สุดก็แสดงออกทางพฤติกรรม และเมื่อผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์แสดงออกในความต้องการทางเพศ ก็ถือว่าผิดหลักเพราะมันเสียหายและมัวหมองแล้ว

๔.๒.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหา และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหายังไง

คำตอบ ผมเห็นว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ เพราะในเรื่องของการปฏิบัติพรหมจรรย์ ถือในเรื่องเพศเป็นหลักสำคัญ ต้องไม่มีเรื่องเพศสัมพันธ์ ภิกษุที่ไปมีปฏิสัมพันธ์กับสตรี แล้วทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดที่อาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์จริง ต้องระวัง เพราะจะทำให้เกิดมลทินและไม่สามารถปฏิบัติพรหมจรรย์ ได้บรรลุตามเป้าหมาย เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปรับคำสอนดังกล่าว เพราะใช้ได้อยู่แล้วและเป็นจริง

สำหรับเพศสตรีก็จำเป็นต้องเข้าใจว่าเพศพรหมจรรย์หมายถึงอะไร เพื่อให้เกิดการวางตัวและกำหนดกรอบในการมีปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสม เพราะหากเกิดปัญหาขึ้นสตรีอาจถูกตำหนิ เนื่องจากสังคมมักมองว่าในทางพฤติกรรมพระเป็นฝ่ายตั้งรับ สตรีเป็นฝ่ายรุกเนื่องจากผู้หญิงเป็นฝ่ายไปวัด เมื่อเป็นฝ่ายรุก ก็ต้องมองว่าผู้หญิงเป็นฝ่ายสำเร็จในการรุก และพระเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำในการตั้งรับแต่ในความเป็นจริงแล้วเราคงห้ามไม่ให้ผู้หญิงไปวัดไม่ได้ ดังนั้นผู้หญิงควรปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามที่กล่าวแล้ว ส่วนพระก็ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดความคุ้นเคย ซึ่งจะนำมาซึ่งความพอใจ กลายเป็นความรัก และนำไปสู่พฤติกรรมที่ผิด เนื่องจากสติที่ค่อยกำกับนั้นอ่อน ไม่ทันราคะ ซึ่งเป็นสาเหตุของเหตุระหว่างเพศ จึงจำเป็นต้องรักษากฎเกณฑ์ในการยึดถือพรหมจรรย์ เราต้องปฏิบัติตามวินัย ที่พระพุทธเจ้ากำหนดในเรื่องของการปิดกั้น เรื่องของอินทรีย์สังวร โดยสรุปก็คือต้องมีสติ

๔.๓ ภิกษุณี ธัมมันทา^{๑๒} (วัดทรงธรรมกัลยาณี จ.นครปฐม)

๔.๓.๑ คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะอะไร

คำตอบ หลวงแม่เห็นด้วยกับคำสอนดังกล่าว เพราะว่าถ้าหากเราได้ศึกษาพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า คำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ซึ่งถัดจาก

^{๑๒} สัมภาษณ์ ภิกษุณี ธัมมันทา, วัดทรงธรรมกัลยาณี จ.นครปฐม, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ข้อความนี้ก็มี คำสอนที่ว่าบุรุษเป็นมลทินของพรหมจรรย์ของภิกษุณีเช่นกัน ซึ่งคำว่ามลทินนั้น เป็นคำที่ปรากฏอยู่ในศาสนาฮินดู อันหมายถึงผู้หญิง เพราะผู้หญิงมีประจำเดือน จึงห้ามเข้าร่วม พิธีทางศาสนา

๔.๓.๒ คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีมุมมองหรือทัศนคติ ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อย่างไร

คำตอบ มีความเห็นว่าการที่ภิกษุจะปฏิบัติพรหมจรรย์ ผู้หญิงถือว่าเป็นภัยทางเพศอย่างมาก ต้องระวัง ซึ่งในเรื่องของความต้องการทางเพศนั้น แม้พระภิกษุหรือภิกษุณีที่เข้ามาบวชแล้ว เรายังถือในเรื่องเพศว่าเป็นเพศหญิง เพศชาย ดังนั้นยังมีความต้องการทางเพศอยู่ ขรവാสบางคนที่เป็นอุบาสิกาต้องมีความระมัดระวังในการมีปฏิสัมพันธ์กับภิกษุ อย่าคิดว่าเห็นเป็นพระแล้วจะไม่มีความคิดทางขู้สาว หรือความรู้สึกทางกามราคะเหลืออยู่ และในเวลานี้สิ่งที่ต้องระมัดระวังให้มากคือ การมีความรักระหว่างเพศด้วย บางครั้งเดินมาจับมือกัน เห็นแล้วมีคำถาม เพศเดียวกันเค้าไม่จับมือกัน เราเป็นพระไม่ว่าจะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณีไม่ควรสร้างบริบทให้นำไปสู่การเปิดประตูในเรื่องของความต้องการทางเพศ หรือความมักคุ่นก็ตาม มองว่าพระต้องควบคุมตนให้อยู่ในพระวินัย ต้องระลึกรู้อยู่ตลอดเวลา การมีปฏิสัมพันธ์กับเพศตรงกันข้ามต้องมีสติ เพื่อเป็นการป้องกันการเข้าใจผิดของอีกฝ่ายหนึ่ง พระจึงต้องสำรวมมากๆ เราต่างฝ่ายต่างต้องระมัดระวัง เพราะการมีปฏิสัมพันธ์ล้วนแล้วแต่นำมาซึ่งมลทินทั้งสิ้น ควรมีระยะห่าง พระต้องมีพื้นที่เพื่อเคารพพระธรรมวินัย ขรവാสต้องมีพื้นที่ในการปฏิบัติตนเป็นอุบาสก อุบาสิกาที่ดี สำหรับสตรีนั้นหลวงแม่มองเรื่องความมีกาลเทศะ การแต่งกายที่เหมาะสมไม่ออกไปทางยั่ววน และไม่ให้ความเคารพในสถานที่คือวัด ถ้าหลวงแม่เห็นก็จะตักเตือน เพราะบางครั้งพระภิกษุท่านไม่สะดวกในการชี้แนะญาติโยมผู้หญิง เพราะอาจจะเกิดการเข้าใจเจตนาผิดพลาดได้

๔.๓.๓ คำถามข้อที่ ๓ ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหา และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้อย่างไร

คำตอบ หลวงแม่มองว่าในสังคมปัจจุบันเราจำเป็นต้องมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน เพื่อจรรโลงความถูกต้องและคงอยู่ของพระพุทธศาสนา แบบบ้าน วัด โรงเรียน หรือที่เรียกกันว่า บวร อย่างนี้ศาสนาจึงอยู่ได้อย่างสง่างาม ความเอื้อเฟื้อและเมตตาซึ่งกันและกันนั้นเราจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง เราต้องทราบว่าพระท่านมีวินัยอย่างไร ขณะเดียวกันพระก็ต้องเมตตาโยมโดยระมัดระวังตนในการให้ความสนิทสนม ไม่ให้เกินขอบเขตของพระธรรมวินัย เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดในกันและกัน หากมีความจำเป็นต้องทำงานร่วมกันระหว่างภิกษุและอุบาสิกา ต้องคัดสรรพระที่มีการปฏิบัติมาพอสมควร เนื่องจากท่านจะมีภูมิคุ้มกัน เพราะหากเลือกพระที่ยังไม่เคยมีการฝึกปฏิบัติ ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้ท่านถลำพลาดพลั้ง ทำ

ให้เกิดมลทินในการปฏิบัติพรหมจรรย์ได้ ซึ่งมองว่าเป็นอันตราย เราจึงควรให้การศึกษาบอกกล่าวดังนี้คือ

๑. ให้การศึกษาว่าพระเป็นผู้ชาย พระไม่ใช่พระอรหันต์
๒. ให้การศึกษาพระว่าให้มองผู้หญิงว่าเป็นญาติ เป็นพี่น้อง เป็นมารดา
๓. ผู้ปกครองวัดต้องกำหนดกฎระเบียบอย่างชัดเจนในเรื่องการเป็นส่วนตัว